

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АБРЕВІАТУР ТА СКОРОЧЕНЬ В АНГЛОМОВНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕКСТАХ

У статті розглядаються та аналізуються абрєвіатури та скорочення в англomовних комп'ютерних текстах. Також пропонуються способи перекладу абрєвіатур та акронімів. Сформульовані завдання: дослідити особливості англomовних комп'ютерних текстів; проаналізувати засоби перекладу; визначити особливості перекладу абрєвіатур та скорочень у англomовних комп'ютерних текстах. Визначено основні засоби перекладу, що використовуються при перекладі комп'ютерних текстів.

Ключові слова: абрєвіатури, скорочення, лінгвістика перекладу, напівскорочення, лексичні скорочення, графічні скорочення, транслітерація, транскрипція, акроніми, експлікація (описовий переклад).

В статье рассматриваются и анализируются абрєвиатуры и сокращения в англійських комп'ютерних текстах. Также предлагаются способы перевода абрєвиатур и акронимов. Сформулированы задания: исследовать особенности англoязычных компьютерных текстов; проанализировать способы перевода; определить особенности перевода абрєвиатур и сокращений англoязычных компьютерных текстов. Определены основные способы перевода, используемые при переводе компьютерных текстов.

Ключевые слова: абрєвиатуры, сокращения, лінгвістика перевода, лексические сокращения, графические сокращения, транслітерація, транскрипція, експлікація.

This article deals with usage of abbreviations and acronyms in the computer English texts. The ways of abbreviation and acronym translation are proposed in this work. The following tasks: to investigate peculiarities of English-speaking computer texts; to examine the ways of translation; to identify peculiarities of rendering English abbreviations and acronyms. The main methods of translation used for computer texts translation are determined.

Key words: abbreviations, acronyms, linguistics of translation, lexical acronyms, graphic abbreviations, transliteration, transcription, explanation.

Із початком нового тисячоліття розвиток технологій набув нових обертів. Активний процес технологічного розвитку спровокував появу багатьох неологізмів, які поширилися та затвердились у мовах

різних країн. Особливо це стосується персонального комп'ютера, внаслідок використання якого виникло безліч жаргонізмів та професіоналізмів, які вже зараз широко вживаються користувачами персональних комп'ютерів та продовжують поповнювати словниковий склад. Із появою Інтернету та виникненням доступних операційних систем комп'ютер став широко використовуватись у повсякденному житті. Процес освоєння нової технології був повільним на перших етапах через незрозумілість алгоритму користування комп'ютером та великої кількості нової лексики. Таким чином, виникла необхідність у тлумаченні та роз'ясненні нововведень. Переклад комп'ютерних текстів та їх складових – термінів (абрєвіатур, скорочень та ін.) на сьогодні є досить актуальною темою.

Мета статті полягає в дослідженні абрєвіатур та скорочень в англomовних комп'ютерних текстах та аналізі особливостей їхнього перекладу.

Відповідно до поставленої мети завданнями роботи є: 1) дослідити особливості англomовних комп'ютерних текстів; 2) проаналізувати засоби перекладу, які застосовуються в англomовних комп'ютерних текстах; 3) визначити особливості перекладу абрєвіатур та скорочень у англomовних комп'ютерних текстах.

Переклад є складним багатогранним явищем, окремі аспекти якого можуть бути предметом дослідження різних наук. Провідне місце в сучасному перекладознавстві займає лінгвістичне перекладознавство (лінгвістика перекладу), що вивчає переклад як лінгвістичне явище.

Скорочення – це особливий спосіб словотвору, суть якого – у відсіканні частини основи, що або збігається зі словом, або являє собою словосполучення, об'єднане загальним змістом. В англійській технічній мові виокремлюють такі типи скорочень:

Буквені скорочення: а) скорочене слово – його перша буква, а скорочене словосполучення – перші букви компонентів. Скорочені слова вимовляються повністю: *E (east)* – Схід; *N (north)* – Північ; *AA (Automatic Answer)* – автоматична відповідь; *BD (Business Data)* – комерційна інформація; б) у ряді випадків буквеному скороченню підпадає лише перший елемент, який вимовляється як алфавітна назва цієї букви: *H-bomb (Hydrogen bomb)* – воднева бомба; *A-fission (Atom fission)* – розщеплення атому.

Складові скорочення: а) складові скорочення – це початкові склади компонентів словосполучень. Вони пишуться разом і читаються як одне слово:

Maxcap (*maximum capacity*) – максимальна потужність; **Radstar** (*radio station*) – радіостанція; **Intercom** (*intercommunication*) – двосторонній зв'язок; **Modem** (*modulating – demodulating*) – модем; б) скорочення, що складаються із букв або складів: **Pent** (*Pentagon*) – будинок Міністерства оборони США; **UNO** (*United National Organization*) – Організація Об'єднаних Націй.

Усічені (скорочені) слова: а) скорочення слова, при якому залишається початкова частина слова: **sub** (*submarine*) – підводний човен; **lub(e)** (*lubrication*) – мастило; б) скорочення слова, при якому залишається кінцева частина слова: **Chute** (*parachute*) – парашут; **Phone** (*telephone*) – телефон; в) скорочення слова, при якому випадає середня частина слова: **RY** (*railway*) – залізниця; г) скорочення слова, при якому залишаються два склади: **ammo** (*ammunition*) – боеприпаси; **memo** (*memorandum*) – меморандум, замітка.

Скорочення прийнято класифікувати як лексичні та графічні. До лексичних належать усічені слова (*clipped or stump words*) і акроніми (*initial words or acronyms*). Скорочуватися можуть будь-які фрагменти слова. Найчастіше зустрічаються кінцеві усічення типу *exam* (*examination*), *doc* (*doctor*), *gym* (*gymnasium*). Усічення типу *plane* (*airplane*), *phone* (*telephone*) називаються початковими, а приклади *frig* або *flu* (*influenza*) ілюструють так звані кінцево-початкові усічення. Можливі й деякі орфографічні зміни *mike* – *microphone*, *ambish* – *ambition*, *etc.* Процес словотвору може ускладнюватися субстантивацією, що скорочує слово, яке входило до словосполучення. Наприклад, усічення слова *zoological* у сполученні *zoological garden* при подальшій субстантивації призвело до появи слова *zoo*; аналогічним прикладом служить американське *movie* від *moving pictures*.

Графічні скорочення також численні та вживаються для позначення мір, одиниць або величин (*kg, km, mph, Dr, Mr, etc.*). Умовність такого типу скорочень у тому, що в усному мовленні вони відтворюються повністю. До групи графічних скорочень можна віднести широко відомі скорочення: *i.e.* (лат. *id est*, англ. *that is*); *e.g.* (лат. *exempli gratia*, англ. *for example*); *etc.* (лат. *et cetera*, англ. *and so on*). Специфічно англійський підтип скорочень – напівскорочення, тобто комбінації акроніма одного члена словосполучення із повною основою іншого, наприклад: *A-bomb* – *atomic bomb*, *V-day* – *Victory Day*. Подібні напівскорочення близькі до символів, що підтверджується й широким поширенням слова *X-mas*, перша частина якого – заміна імені *Christ* символом хреста. Коли мова йде про скорочення, слід також згадати: а) використання приголосних для скорочення слова: *ctr* (*centre*), *fwd* (*forward*), *jr* (*junior*), *shtg* (*shortage*), *rqs* (*requirements*), *ppd* (*prepaid*); б) використання початкового складу: *libs* (*liberals*) – ліберали, *dept* (*department*) – департамент, *nukes* (*nuclear weapons*) – ядерна зброя; в) змішані скорочення: *ALGOL* (*Algorithmic Language*) – алгол (алгоритмічна мова), *ATM machine* (*automated teller machine*) – банкомат, *E-mail* (*Electronic mail*) – електронна пошта, *M-way* (*Motorway*) – автомагістраль, *X-rays* – рентгенівські промені. Скорочення також використовуються в діловій переписці, наприклад: *cc* (*carbon copy*) – копія, *RSVP* (аббревіатура французького вислову *rezpondez s'il vous*

plait) – прощу відповіді, *ASAP* (*as soon as possible*) – якнайшвидше. Нарешті, скорочення із літер і цифр стали використовувати для вираження слів і навіть цілих фраз, які співпадають за звучанням із назвою літер і цифр: *IOU* – *I owe you*, *U2* – *you too*, *R* – *are*, *4U* – *for you*, *B2B* – *business to business*, *B4U* – *before you*, *ICU* – *I seek you*, *4X* – *forex* (*foreign exchange*), *B&B* – *bed and breakfast*.

У кожній сфері діяльності існують свої скорочення. Перекладач, який спеціалізується в тій або іншій сфері, повинен слідкувати за появою нових скорочень і оновлення свого активного словника аббревіатур. Наприклад, окрему групу аббревіатурних скорочень складають аббревіатури, що виникли під час листування у всевітній мережі Інтернет. Найбільш поширені з них такі: *BTW* – *By The Way* – до речі, між іншим, *BOT* – *Back On Topic* – повертаючись до теми спілкування, *FYI* – *For Your Information* – до вашого відома, *HTH* – *Hope This Helps* – сподіваюся, це допоможе, *IBTD* – *I Beg To Differ* – вибачте, але я з вами не згоден, *IMNO* – *In My Considered Opinion* – за моїм переконанням; *NRN* – *No Reply Necessary* – відповідь не обов'язкова; *OTOH* – *On The Other Hand* – з іншого боку; *PLS* – *Please* – будь ласка; *RBTL* – *Read Between The Lines* – читати між рядками; *TIA* – *Thanks In Advance* – дякую заздалегідь; *TKVM* – *Thank You Very Much* – дуже дякую та ін.

Серед скорочень, що є одиницями комп'ютерної терміносистеми, можна назвати, наприклад, аббревіатури *PC* – *personal computer* – персональний комп'ютер, *VR* – *virtual reality* – віртуальна реальність (світ, штучно створений за допомогою комп'ютерної техніки), *CLS* – *Clear Screen* – клавіша, що виконує наказ "очистити екран"; скорочення, що являють собою перші склади слів: *DEL* – *delete* – клавіша, призначена для ліквідації знака, *INS* – *insert* – клавіша для вставки символу, *avail* – *availability* – коефіцієнт готовності; скорочення, що являють собою "стислі" утворення, наприклад, *TPWR* – *typewriter* – пристрій для друкування. Скорочення слова *electronic* до літери *e* зустрічається у термінах *e-mail*, *e-cash*, *e-data*, *e-mail*.

Комп'ютерна лексика англійської мови має специфічні особливості. У цілому науково-технічні тексти характеризуються відсутністю емоційності та образності, деякі комп'ютерні терміни мають яскраво виражений відтінок конкретної образності англійської мови, наприклад, термін *mouse*, що позначає пристрій для регуляції пересування курсора, котрий зовні дійсно нагадує мишу, а назва програми *Windows* базується на схожості принципу надання інформації у вигляді вікон на дисплеї комп'ютера. Бурхливий розвиток комп'ютерної техніки спричинив активізацію номінативних процесів, у результаті яких утворилася і продовжує утворюватися велика кількість лексичних одиниць термінологічного характеру.

Особливістю комп'ютерних термінів є те, що вони, на відміну від інших технічних термінів, у результаті глибокого проникнення комп'ютерної техніки в усі сфери життя суспільства, поступово втрачають вузькоспеціальний характер функціонування та стають здобутком загальнолітературної мови.

Основна складність перекладу науково-технічних текстів, зокрема перекладу термінів, полягає

у розкритті та передачі засобами української мови іншомовних реалій. Основними шляхами перекладу термінів є транслітерація/транскрипція, калькування, експлікація та переклад на основі аналогії [2, с. 55].

Транслітерація і транскрипція при перекладі комп'ютерних термінів рідко бувають у чистому вигляді, частіше використовується транскрипція із збереженням елементів транслітерації, наприклад *hacker* – *хакер*, *interface* – *інтерфейс*, *computer* – *комп'ютер*. Серед прикладів чистої транскрипції можна навести терміни *cache* – *кеш*, *slash* – *слеш*, *BASIC* – *Бейсік*. Приклади транслітерації більш чисельні: *port* – *порт*, *adapter* – *адантер*, *assembler* – *асемблер*, *cursor* – *курсор*, *supervisor* – *супервізор*.

Калькування – засіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин (морфем або слів) їхніми лексичними відповідниками у мові перекладу [4, с. 173]. Калькування використовувалося при перекладі таких термінологічних словосполучень, як: *process-handling procedure* – *процедура управління процесом*; *peer view instances* – *рівноправні екземпляри видимого елемента*; *disk storage* – *дискова пам'ять*; *current drive* – *поточний дисковод*; *image recognition* – *розпізнання зображення*. Калькування є виправданим при перекладі термінологічних словосполучень тоді, коли складові елементи цих словосполучень уже посіли певне місце у термінологічній системі мови перекладу і є доступними для розуміння спеціалістів.

У випадку, коли словосполучення складається із термінів, які ще не ввійшли у вживання в певній галузі науки чи техніки на мові перекладу і потребують свого тлумачення, використовується експлікація.

Експлікація (описовий переклад) – це лексико-граматична трансформація, внаслідок якої лексична одиниця мови-оригіналу замінюється словосполученням, яке дає пояснення або визначення даної одиниці [4, с. 185]. Експлікація є надзвичайно продуктивним засобом перекладу комп'ютерних термінів, оскільки бурхливий розвиток сфери інформаційних технологій не дозволяє багатьом термінам своєчасно знайти свої еквіваленти й закріпитися у мові перекладу. За допомогою експлікації перекладаються багатокомпонентні термінологічні словосполучення, як, наприклад: *native mode* – *режим роботи у власній системі команд*; *processor-specific code* – *програма, пов'язана з певним процесором*; *non-mouse program* – *програма, яка не підтримує роботу з мишкою*; *business application* – *програма комерційних розрахунків*; *nucleus* – *ядро операційної системи*.

Таким чином, термінологічна система галузі інформаційних технологій має динамічний характер, про що свідчить виникнення нових лексичних утворень для позначення інноваційних розробок у цій галузі.

Інтенсивний розвиток науки і техніки разом із глобалізаційними процесами у сучасному суспільстві призводять до збагачення термінологічної системи української мови словами і словосполученнями, пов'язаними зі сферою інформаційних технологій. На жаль, процеси створення спеціальних лексикографічних джерел також мають повільний характер, тому сучасним перекладачам та професіоналам з інформаційних технологій бракує спеціальних словників.

Проаналізувавши особливості комп'ютерних текстів, варто зазначити, що їм притаманна специфічна структура та присутність великої кількості термінів, а особливо аббревіатур та скорочень, які часто можуть мати декілька значень. Також були визначені основні засоби перекладу, які використовуються при перекладі комп'ютерних текстів: транслітерація, транскрипція, калькування, експлікація та переклад на основі аналогії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Большой англо-русский политехнический словарь : в 2-х т. – М. : Русский язык, 1991. – Т. 1. – 700 с.
2. Єнікєєва Є. М. Особливості перекладу комп'ютерних термінів на українську мову / Є. М. Єнікєєва // Вісник СумДУ. – 2001. – № 5 (26). – С. 54–59.
3. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову / В. І. Карабан. – К. : Політична думка, 1997. – 300 с.
4. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. / В. Н. Комиссаров. – М. : Высш. шк., 1990. – 253 с.
5. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 2004. – 368 с.
6. Медвідь О. М. Комп'ютерний сленг / О. М. Медвідь // Вісник СумДУ. – 2005. – № 6 (78). – С. 50–56.
7. Пронина Р. Ф. Перевод английской научно-технической литературы / Р. Ф. Пронина. – М. : Высшая школа, 1973. – 174 с.
8. Скрєбкова-Пабат М. А. Технічний переклад: елементи теорії та практики : навчальний посібник / М. А. Скрєбкова-Пабат – Львів : Новий Світ-2000, 2012. – 204 с.
9. English-Ukrainian Computer Glossary and Short Glossary of Audio-Visual Technology / compiled by : Peter Fedynsky, Tamara Horodysky, Teresa Kikena, Richard Robin ; Canadian Institute of Ukrainian Studies Press ; University of Alberta. – Edmonton, 1990. – 30 p.

Дата надходження до редакції: 17.02.2016 р.